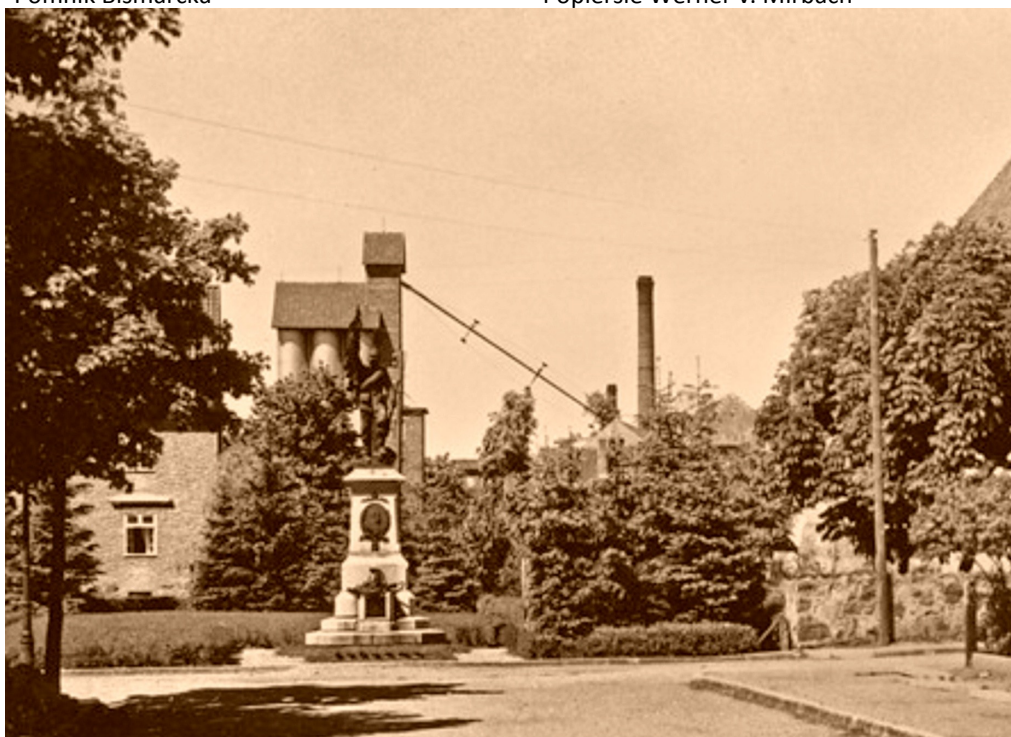

Pomnik Bismarcka

Popiersie Werner v. Mirbach

Lokalizacja po 1935 na Tannenberglplatz—dziś ul. Krzywa

... dawniej Neidenburg

Gdy pamięć najlepszym pomnikiem

Michał Piotr Moszczyński

Burzliwe dzieje pozbawiły nie tylko miasto jego dorobku kulturowego, ale też i ciągłości świadomości historycznej.

Takim uzupełnieniem tej luki miała być w swoim założeniu wydana ostatnio „Historia Nidzicy i okolic.” W założeniu cenna niewątpliwie idea, nie do końca spełniła pokładane w niej nadzieje. Choćby w Rozdziale V, dr A. Zielińska na str. 223, gdzie w praktycznie 6 liniach tekstu postanowiła opisać dzieje miejskich pomników. I już na wstępie popełniła błąd wiążąc osobę rodowitego nidziczana Emila Schulz’a z Hanowerem. Nie był on także autorem całości pomnika, jakby sugerował początek zdania „Pomnik ten, wykonany przez mistrza murarskiego...”. Już ten tytuł cechowy, także właściciel tartaku i cegielni powinien zwrócić uwagę, że nie mógł być odlewnikiem. Mając cenioną i znaną firmę budowlaną był wykonawcą prac kamieniarskich czy murarskich związanych z budową.

Pomnik Piechura zaprojektował zapewne Johann Heinrich Wefing (ur. 1854 w Eickum pod Herford, 1907 patent profesorski, 1920 zm. na „hiszpankę” w Berlinie). Kamień węgielny pod pomnik wmurowany został 22. marca 1897 na Dużym Rynku (Gross Markt). Postument zbudowany z granitowego cokołu o wysokości 3,4 m. Różni się proporcjami, ale w założeniu jego budowa jest jak w pierwszym zrealizowanym dużym projekcie J. H. Wefing’a. Którym był „Kriegerdenkmal” odsłonięty w 1879 w Herford. Na wybór projektu miał zapewne wpływ także fakt, że wcześniej w 1893 odsłonięto pomnik wg. jego projektu w Szczytnie. Także pomnik który znajdował się w Olsztynku, a więc postać piechura poza

inną pozą ma dokładnie ten sam charakter. Wszystkie trzy zestawione razem wyglądają jakby były zaprojektowane jednocześnie. Także wzorca postumentu trzymał się też w późniejszym okresie. Odnaleźć można podobnie układ w pomniku „Alter Fritz” w Neutrebbin (zrekonstruowany w 1994).

Wracając do nidzickiego pomnika - na nim, figura pruskiego żołnierza piechoty, dzierżącego w prawej ręce sztandar. W lewej dłoni karabin. Całość wykonana z brązu i wysokości 2,3 m. Postać zwrócona w kierunku wschodnim. Poniżej umieszczono okrągły medalion - popiersie z podobizną cesarza Wilhelma I. Przy podstawie postumentu, także z brązu - kask i napierśnik kirasjerski i skrzyżowany karabinek kawaleryjski, dwa zwinięte sztandary i rękojeść - zapewne pałasza.

Poniżej, tuż nad podstawą na marmurowej tablicy napis „Mit Gott für König und Vaterland” (Z Bogiem dla Króla i Ojczyzny).

Pomnik otoczony czterema oddzielnymi parami granitowych słupków zwieńczonych okrągłymi stalowymi kulami armatnimi. Pomiędzy nimi, bariery wzmocnione 4 słupkami żeliwnymi. Takie założenie ogrodzenia umożliwiło nieskrępowane podejście do cokołu pomnika od czterech stron. Pomnik nieuszkodzony podczas działań I Wojny Światowej przetrwał w tym samym miejscu do roku 1934. Wówczas podczas prac modernizacyjnych został przeniesiony na Tannenberglplatz, czyli dzisiejszy płd.-zach. narożnik ogrodzenia kościoła. Ustawiony wśród zieleńca, zorientowany na południe, pozbawiony został ogrodzenia.

Kolejnym pomnikiem w którego budowę była zaangażowana firma E. Schulz'a był pomnik Bismarcka. Głównym elementem projektu był w nim 80 centymetrowy medalion wykonał wg. zleconego projektu przez prof. Johanna Friedricha Reusch'a, (W 1863 ukończył berlińską Akademię Sztuki, żył w latach 1843-1906) wykładowcy uniwersyteckiego z Królewca. W prawej części na wysokości reliefu z popiersiem, umieszczono trójlistną koniczynę splecioną z trzema liśćmi dębu. Poniżej napis „W Trójcy siła”. Podobizna umieszczona została na częściowo obrobionym gładzie granitowym. Pod spodem wykuty w kamieniu napis BISMARCK.

Oszlifowano boczne krawędzie gładzi, mającego wysokość 4,80 m. Całość została zrealizowana dość szybko. 25. kwietnia 1904 r. dokonano aktu wmurowania kamienia węgielnego, a odsłonięcia dokonano 26. Czerwca. Pomnik stał na płn.-zach. rogu dzisiejszego skrzyżowania ul. Traugutta i 1-Maja. Losy po 1945 podobne jak poprzednika nieznane.

Można by było i dalej rozpisywać się o nieistniejących pomnikach – bo jeszcze kilka by się znalazło, gdyby nie dość zastanawiający fakt, jakim jest kompletne przeoczenie przez autorów „Historii...” praktycznie jednego ocalałego w całości pomnika sprzed 1945. Mowa tu o odsłoniętym pomniku ku czci zmarłego w 1928 r. starosty W. von Mirbach'a. Praktycznie brak tylko popiersia i tablicy.

Wystawiony przy nowym wówczas gmachu starostwa, a dziś mieszczącego Komendę Policji przy ul. Mickiewicza. Sama postać starosty, którego zarządzanie powiatem przypadło na najcięższe lata miasta - zniszczenia pierwszo-wojenne i późniejsze lata odbudowy, nie znalazła u szacownych autorów uznania. Według indeksu osób w opracowaniu występuje aż 4 razy. To i tak więcej niż „E. Schulz” wymieniony raz na wspomnianej 223 stronie. I pomyśleć że ten wielki budowniczy miasta, za wkład w jego zarówno rozwój jak i odbudowę został w 1922 roku mianowany honorowym obywatelem miasta. W 1934 w cegielni (tzw. nowa wybudowana w 1900) położonej w lewo od ul. Olsztyńskiej, obchodzono jubileusz 200-lecia działalności rodzinnej firmy Schulz'ów. Zabrzmi to jak żart, ale byli docenieni przez współczesnych - zapomniani przez historyków – zwykle bywa odwrotnie.

Fot. Emil Schulz

Michał Piotr Moszczyński